

blev givet i hans »Memoiren 1918–1934« (jvf. HT, 12. r. V, 2, 1972, s. 555 ff.). Og de velreflekterede breve giver heller ikke noget klart svar på, hvorfor Brüning ikke vendte tilbage til Tyskland efter 1945: var det stadig bitterhed ovenpå 1932/1933? Brevene kan siges at være et personligt dokument, men som helhed er de uden større historisk og politisk interesse.

Karl Christian Lammers

Arthur Rosenberg: Bolsjevismens historie. Paludans fiol-bibliotek. 43. København, 1974. 192 s.

Rosenbergs bog, som udkom på tysk i 1932, er den første egentlig akademisk-videnskabelige behandling af emnet og som sådan en klassiker i sin genre. I modsætning til, hvad titlen måske kunne forlede til at tro, er der ikke tale om en idehistorisk fremstilling i egentlig forstand, men snarere om en analyse af Ruslands/Sovjetunionens historie fra omkring århundredeskiftet og frem til iværksættelsen af den forcerede industrialisering og tvangskollektiviseringen tre decennier senere. Hovedvægten i analysen lægges dog hele tiden på de forestillinger og teorier om den historiske udvikling, som de russiske bolsjevikker med udgangspunkt i Marx' lære udviklede såvel før som efter overtagelsen af magten i Rusland i 1917. I forordet angiver Rosenberg sit formål som værende at beskrive »den bolsjevistiske idé udviklingshistorie – fra dens rødder hos Karl Marx selv, over de forskellige etaper hos Lenin, og indtil Stalins taktik og teori 1932« (s. 7).

Udover af fag at være oлдtdshistoriker var Rosenberg også politiker, idet begivenhederne i Tyskland under sammenbruddet i 1918 fik ham til at tilslutte sig De uafhængige socialister. Han gik senere med dette partis venstrefløj over i det tyske kommunistiske parti, hvor han ligeledes befandt sig på den yderste venstrefløj. En tid var han endda medlem af Kominterns eksekutivkomité, men brød med den kommunistiske bevægelse i 1927. Han forblev marxist, men tilsluttede sig ikke mere noget politisk parti. Hans bog om bolsjevismen kan således betragtes som en art statusopgørelse over den bevægelse, han selv havde deltaget i, men som han – ti år efter bolsjevikernes magtovertagelse i Rusland – ikke længere følte at kunne være med i.

Det politiske sigte med bogen er da også tydeligt. Rosenberg omtaler selv, at det af såvel videnskabelige som politiske grunde er nødvendigt at behandle emnet. Det dominerende spørgsmål, han har sat sig for at besvare, er: hvorfor befinder Sovjetrusland sig i opgang, mens Den kommunistiske Internationale er i håbløs nedgang? (s. 8). Hans formål er at yde et bidrag til, at bolsjevismen vurderes efter, »hvad den virkeligt er« (s. 7). Det er formentlig også det politisk formålsbestemte, der slår igennem, når afhandlingen forsøger at give svar på alle de komplicerede problemer i forbindelse med den russiske bolsjevismes opkomst og udvikling, og så at sige aldrig stiller sig spørgende eller tvivlende. Et skrift, der skal kunne fungere politisk vejledende, kan jo ikke være tvivlende, men må bastant hævde, at sådan og sådan forholder det sig. Rosenbergs svar på spørgsmålet om årsagerne til bolsjevismens succes i Rusland og den samtidige fiasko for den internationale kommunisme går i korthed ud på følgende: Den russiske bolsjevisme med dens skarpe modsætning til det vesteuropæiske socialdemokrati var en art genoplivelse af »urmarxismen« (dvs. den marxske lære fra før 1848); karakteristisk for denne var dens læggen vægt på en strengt disciplineret organisation, ledet af professionelle revolutionære og med det formål at bibringe proletariatet forståelse for dets historiske mission, en forståelse proletariatet ikke af sig selv ville kunne opnå; i Rusland benyttede bolsjevikkerne den spontane og demokratiske rådsbevægelse til at besejre den

provisoriske regering; herved reddede de den russiske revolution fra at gå til grunde i kaos med påfølgende hvid terror; selv om det var bolsjevikernes hensigt at gennemføre en borgerlig revolution i Rusland, blev de af de russiske arbejderes entusiasme tvunget til at legitimere rent socialistiske forholdsregler på det økonomiske felt; disse »krigskommunistiske« foranstaltninger nødvendiggjorde logisk bestræbelser på at drive revolutionen i Vesteuropa videre for herigennem at få bistand til at gennemføre den socialistiske omvæltning i Rusland; bestræbelserne herpå medførte imidlertid skabelsen af kommunistiske apparater i de vesteuropæiske lande, som var karakteriseret ved kadaverdisciplin og kætterjagt på afvigere fra generallinien; hermed var forsøgene på at fremme en revolutionær udvikling uden for Rusland dømt til at mislykkes; da der samtidig opstod alvorlige kriser for bolsjevikkerne på hjemmefronten – både politisk og økonomisk – foretog partiet et tilbageskridt fra krigskommunismen til et statskapitalistisk system med introduceringen af den såkaldte Nye økonomiske politik i 1921; da denne politik nødvendiggjorde samarbejde med de kapitalistiske regeringer i Vesteuropa og andetsteds, blev de kommunistiske partier uden for Rusland sovjetregeringen en klods om benet og Den kommunistiske internationale havde hermed set fra Moskva mistet sin eksistensberettigelse; fra da af fik de vesteuropæiske partier til opgave – ikke at gennemføre revolutioner i Europa, men at afstive regimet i Rusland, som over for den russiske arbejderklasse havde behov for følgagtige og mekanisk dresserede korps til på signal fra Moskva at give udtryk for, at Sovjetunionen var en socialistisk stat, ledet af det russiske proletariat; efter 1928 opgav Stalin enhver indflydelse på den internationale arbejderbevægelse, de Moskva-loyale partier blev fra nu af beskæftiget med indholdsløs verbalradikalisme, men skulle ikke give sig af med seriøse aktioner af nogen art. Konkluderende hævder Rosenberg, at Sovjetunionen ikke opfylder nogen af de betingelser, man må stille til et socialistisk system. Det er endnu i 1932 et statskapitalistisk land, behersket af et regerende bureaukrati, således som det havde været tilfældet lige siden borgerkrigens afslutning. Rosenberg karakteriserer imidlertid dette system som en overordentlig moderne form for det russiske samfund, og han mener at bolsjevismen har løst den historiske opgave, den stillede sig: omstyrtelsen af zarismen og fuldførelsen af den borgerlige revolution. Den bolsjevikiske lære var progressiv for Rusland. Derimod var samme lære reaktionær for de vestlige industrilande, og overdragelsen af ledelsen over verdensproletariatet til »den russiske landbrugsstats regering« var katastrofal. Det politiske budskab fra socialisten Rosenberg synes således umisforståeligt: efter den beklagelige og for den internationale arbejderbevægelse katastrofale parentes med en Moskva-ledet international organisation burde man nu i Vesten frigøre sig fra al mytologi vedr. Sovjetunionen som en proletarisk stat. I stedet skulle kræfterne koncentreres om opbygningen af en vestlig, demokratisk socialisme.

Rosenbergs bog er som omtalt et pionerværk. Når man betænker, at forfatteren selv i en række afgørende år var personligt impliceret i de beskrevne begivenheder kan man ikke andet end beundre den kølige og lidenskabsløse måde, hvorpå det er lykkedes ham at gennemføre sin analyse. De personlige erfaringer indgår nok i denne, men ikke som det så ofte sker til personlige udfald mod tidligere meningsfæller. Siden bogens fremkomst er der imidlertid løbet meget vand i stranden; en omfattende forskning om såvel den bolsjevikiske ideologi som den politiske, økonomiske og sociale udvikling i Rusland efter 1917 har set dagens lys. Mange af bogens synspunkter lader sig derfor ikke mere opretholde; det gælder i øvrigt ikke mindst mht. bolsjevikernes industripolitik i årene umiddelbart efter magtovertagelsen. Her har nyere undersøgelser godtgjort, at Lenins synspunkter var i klart mindretal i partiet, og Rosenbergs tydelige tendens til at identificere Lenins opfattelse med partiets er derfor ikke holdbar.

Også mht. flere af bogens udsagn om Lenins syn på forskellige spørgsmål før og efter Oktoberrevolutionen må der sættes store spørgsmålstegn. At hævde at Lenin i de grundlæggende spørgsmål aldrig ændrede standpunkt (s. 130) virker forbløffende, i øvrigt også på baggrund af Rosenbergs egen redegørelse for forskellige fundamentale ændringer i partiførerens opfattelse.

Den danske oversættelse er i det store og hele vellykket, selvom der enkelte steder har indsnæget sig fejl eller uklarheder. Man savner dog et indeks. Meget prisværdigt er der i noterne gjort opmærksom på, om der findes danske oversættelser eller nyere udgaver af den benyttede litteratur.

Bent Jensen

Alfred Erich Senn: Diplomacy and Revolution. The Soviet Mission to Switzerland, 1918. University of Notre Dame Press, Notre Dame, London, 1974. 221 s. £ 4.95.

Senn har fået den gode idé detaljeret at undersøge den revolutionære russiske sovjetregerings diplomatiske mission i Schweiz i perioden fra sovjetstyrets etablering og frem til det tidspunkt, da de vestlige stater besluttede at isolere Sovjetrusland. Ved en sådan detailundersøgelse skulle det være muligt at yde et kvalificeret bidrag til diskussionen om, hvad sovjetregeringen egl. tilsigtede i denne første periode af sin eksistens: fredelig sameksistens og etablering af normale relationer (den nu knæsatte opfattelse i sovjetisk historiografi) eller revolutionering af de vesteuropæiske stater (den dominerende opfattelse i vestlig historiografi).

Sovjetregeringen oprettede fire større diplomatiske missioner i udlandet i denne periode; en i London, en fællesskandinavisk legation i Stockholm med en afdeling i København, en i Berlin efter Brest-Litovsk-freden og endelig en i Bern. Senns studie er den første undersøgelse af disse missioners oprettelse, organisation og virksomhed.

En af de store vanskeligheder ved at studere et emne som det foreliggende er mangelen på kilder, eller rettere: mangelen på adgang til de kilder, der så forsvarligt forvares i de sovjetiske arkiver. Netop mht. missionen i Schweiz er situationen dog noget gunstigere takket være det forhold, at de schweiziske myndigheder i 1918 lod iværksætte en undersøgelse af missionens aktiviteter og i forbindelse hermed beslaglagde adskilligt materiale tilhørende medlemmer af missionen eller dennes dækorganisationer. Selve det sovjetiske legationsarkiv blev imidlertid – uantastet af myndighederne – borttransporteret til Sovjetrusland i november 1918, efter at legationen selv havde destrueret formentlig kompromitterende materiale. Senns opfattelse af, at »sovjetregeringen kun synes at besidde ringe dokumentariske kilder vedr. Bern-missionens arbejde« virker noget forbløffende og synes at bero på en opfattelse af, at det i serien *Dokumenty vnešnej politiki SSSR* offentliggjorte dokumentariske materiale er repræsentativt for de sovjetiske arkivers indhold. Langt bedre stillet har forf. været mht. at få belyst dels den schweiziske regerings holdning til sovjetmissionen, dels stormagternes diplomatiske repræsentanternes aktivitet vedr. samme. Det fremgår af indledningen, at Senns forhåndsopfattelse har været en antagelse af, at sovjetregeringen i 1918 arbejdede aktivt for at fremme en verdensrevolution; denne antagelse argumenterer han for i et noget kursorisk, indledende kapitel om bolsjevikernes udenrigspolitiske forestillinger og deres udenrigspolitiske handlinger efter magtovertagelsen. For at fremme en revolutionær udvikling i Vesteuropa var det imidlertid vigtigt at have adgang til de formodede revolutionære masser. Schweiz udgjorde et centralt beliggende sted for en sovjetisk mission, idet såvel Frankrig som Italien havde afslået at modtage sovjetiske diplomatiske repræsentationer.